

Κείμενο Εργασίας Νο 17/2011

Ενάντια στη Διχοτόμηση της Κύπρου: Διεθνές Δίκαιο και Κρατική Οντότητα

Δρ. Ιάκωβος Καρεκλάς

Μάιος 2011

Copyright © 2011

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: (+30) 210 7257110, Fax: (+30) 210 7257114, e-mail: eliamep@eliamep.gr

url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Κείμενο Εργασίας Νο 16/2011

Ενάντια στη Διχοτόμηση της Κύπρου: Διεθνές Δίκαιο και Κρατική Οντότητα

Δρ. Ιάκωβος Καρεκλάς

Επ. Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου και Φιλοσοφίας του Δικαίου,
Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

π. Teaching Fellow, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Χάρβαρντ
Fellow, Νομική Σχολή, Πανεπιστήμιον Οξφόρδης

Μέλος του Βασιλικού Ινστιτούτου Διεθνών Ζητημάτων

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΛΩΝ ΕΛΙΑΜΕΠ

Ζητήστε μας να σας ενημερώσουμε!

members.eliamep@eliamep.gr

Τηλ. 210 7257110

Εδώ θα βρείτε το [Δελτίο Εγγραφής](#)

Περίληψη

Στόχος αυτού του επιστημονικού κειμένου είναι να εξετάσει υπό το φως του Διεθνούς Δικαίου την νομιμότητα ή μή νομιμότητα της μονομερούς ανακηρύξεως ανεξαρτησίας της ούτω καλουμένης Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου 1983. Συγκεκριμένα κατά πόσον μπορεί να δοθεί αναγνώριση στο ψευδοκράτος, αν είναι πράγματι ορατός ο κίνδυνος διχοτομήσεως. Θα αναλυθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα πέντε θεματικές ενότητες: α. Θεωρητικές ή φιλοσοφικές προσεγγίσεις, β. Κράτη δημιουργηθέντα ως αποτέλεσμα παρανόμου χρήσεως βίας εν σχέσει προς το ψευδοκράτος, γ. Κλασικά κριτήρια κρατικής οντότητας, δ. Αυτοδιάθεση και ψευδοκράτος ιδίως μέσα από συγγράμματα επιφανών διεθνολόγων, όπου γίνεται εκτενής αναφορά στον όρο λαός, ε. Πρακτική Κρατών ως προς την μονομερή απόσχιση, και αντίδραση της διεθνούς κοινότητας στη μονομερή διακήρυξη Ανεξαρτησίας της ούτω καλουμένης Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου.

Λέξεις Κλειδιά

Κύπρος, Διχοτόμηση, Διεθνές Δίκαιο, Κρατική Οντότης

Εκλεκτοί συνάδελφοι,

Εν όψει των κρίσιμων εξελίξεων στο κυπριακό ζήτημα κρίνω ότι η σημερινή διάλεξη τιτλοφορούμενη *Ενάντια στο Διχοτομικό Ψευδοκράτος - Διεθνές Δίκαιο και Κρατική Οντότητα* είναι τόσο επίκαιρη όσο και επιτακτική.

Τω 1983 η τουρκοκυπριακή ηγεσία προέβη σε μονομερή ανακήρυξη της ούτω καλουμένης Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου. Ο Ντενκτάς, ηγέτης της τουρκοκυπριακής κοινότητας, δήλωσε:

«Δεν αποσιζόμαστε από το ανεξάρτητο νησί της Κύπρου, από την Δημοκρατία, ή δεν θα πράξουμε τούτο εάν μας δοθεί η ευκαιρία να επανιδρύσουμε ένα διζωνικό ομοσπονδιακό σύστημα. Αλλά εάν οι ληστές των δικαιωμάτων μου εξακολουθήσουν να επιμένουν ότι είναι η νόμιμη κυβέρνηση της Κύπρου, θα είμαστε τόσο νόμιμοι όσο αυτοί, τόσο κυρίαρχοι όσο εκείνοι στο Βόρειο Κράτος της Κύπρου».

Στόχος της διαλέξεως είναι να εξετάσει την νομιμότητα αυτής της πράξεως στο Διεθνές Δίκαιο, συγκεκριμένα κατά πόσον μπορεί να δοθεί αναγνώριση στο ψευδοκράτος, αν είναι πράγματι ορατός ο κίνδυνος διχοτομήσεως. Θα αναλυθούν σε σύντομο χρονικό διάστημα πέντε θεματικές ενότητες: α. Θεωρητικές ή φιλοσοφικές προσεγγίσεις, β. Κράτη δημιουργηθέντα ως αποτέλεσμα παρανόμου χρήσεως βίας εν σχέσει προς το ψευδοκράτος, γ. Κλασικά κριτήρια κρατικής οντότητας, δ. Αυτοδιάθεση και ψευδοκράτος, ε. Πρακτική Κρατών ως προς την μονομερή απόσχιση, και αντίδραση της διεθνούς κοινότητας στη μονομερή διακήρυξη Ανεξαρτησίας της ούτω καλουμένης Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου.

Πρώτον, φιλοσοφικές προσεγγίσεις. Υπάρχουν δύο θεωρίες αναφορικές προς την δημιουργία Κρατών. Η διεθνής ορολογία για την πρώτη είναι **constitutive theory**. Η θεωρία αυτή, η οποία τεκμαίρει την νομική ύπαρξη και δημιουργία κρατών από την βούληση των ήδη υφισταμένων χρονολογείται στην εποχή του Hegel, ενός από τους πνευματικούς πατέρες του νομικού θετικισμού και της απολύτου κυριαρχίας των κρατών στη διεθνή σφαίρα. Βάσει του Θετικισμού, η υποχρέωση να υπακούει κανείς το Διεθνές Δίκαιο απορρέει από την συγκατάθεση των Κρατών. Το έργο του Γερμανού Oppenheim *International Law* παρέχει την πιο ισχυρή έκφραση της σχολής σκέψεως του Θετικισμού, η οποία αντίκριζε το Διεθνές Δίκαιο ως το ισχύον δίκαιο μεταξύ πολιτισμένων εθνών. Στα 1859 δε Βρετανοί Νομικοί Αξιωματούχοι του Κράτους εξέφρασαν την άποψη ότι το Διεθνές Δίκαιον υπάρχει δια της κοινής αποδοχής και συγκαταθέσεως των χριστιανικών εθνών. Πλείστοι όσων συμμερίζονται την θεωρία constitutive είναι νομικοί θετικιστές και κύριο γνώρισμά τους είναι ο υποκειμενισμός. Ο Kelsen για παράδειγμα έγραψε ότι «η νομική ύπαρξη ενός Κράτους έχει σχετικό χαρακτήρα. Ένα Κράτος υπάρχει νομικώς, έχει νομική οντότητα, μόνον εν σχέσει προς άλλα Κράτη». Ο επιφανέστατος καθηγητής Διεθνούς Δικαίου του Πανεπιστημίου Cambridge Sir Hersch Lauterpacht, αργότερα Πρόεδρος του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, παρότι δεν ήταν θετικιστής, υπεστήριξε με πειθώ την θεωρία constitutive. Στο περίφημο σύγγραμμά του *Recognition in International Law Αναγνώριση στο Διεθνές Δίκαιο* έγραψε, «η διεθνής προσωπικότητα δεν μπορεί να είναι αυτόματη. Επειδή η επιβεβαίωσή της απαιτεί τον προκαθορισμό δύσκολων πραγματικών και νομικών ζητημάτων, πρέπει να υπάρχει κάποιος για να διεκπεραιώσει αυτό το καθήκον. Απουσία μιας καλύτερης διευθετήσεως, το καθήκον αυτό πρέπει να εκπληρωθεί υπό των ήδη υπαρχόντων Κρατών».

Στο σύγχρονο Διεθνές Δίκαιο αυτή η θεωρία και τα επιχειρήματά της δεν τυγχάνουν ευρείας εφαρμογής. Ο καθορισμός της νομιμότητας της χρήσεως βίας, ή της παραβιάσεως μιας

συνθήκης, μπορεί να περιλαμβάνει δύσκολες πραγματικές και νομικές καταστάσεις, αλλά δεν μπορεί να λεχθεί ότι η γνώμη συγκεκριμένων Κρατών ως προς τα ζητήματα αυτά είναι καθοριστικές. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, κάθε κανών Διεθνούς Δικαίου θα ήταν υποκείμενος σε επιφυλάξεις Κρατών και θα τελούσε υπό αμφισβήτηση.

Η έτερη θεωρία δημιουργίας κρατικής οντότητας καλείται **declaratory**. Αυτή αποτελεί έκφραση της Φιλοσοφίας ή της σχολής σκέψεως του Φυσικού Δικαίου, που η απαρχή του ανάγεται στην κλασική ελληνική αρχαιότητα. Με υπεραπλουστευμένα λόγια, Φυσικόν Δίκαιον είναι (i) είναι το σύνολον των βασικών πρακτικών αρχών οι οποίες υποδεικνύουν τά βασικά αγαθά της ανθρωπίνης ευδαιμονίας. (ii) το σύνολον των βασικών κριτηρίων της πρακτικής σκέψης, τά οποία διαχωρίζουν την λογική από την παράλογη σκέψη. (iii) ένα σύνολο γενικών ηθικών αρχών. Βάσει λοιπόν της θεωρίας declaratory έν Κράτος υπάρχει ως υποκείμενο του Διεθνούς Δικαίου, δηλαδή ως υποκείμενο διεθνών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, εφ'όσον υπάρχει ως γεγονός, δηλαδή αφ'ης στιγμής πληροί τις προϋποθέσεις της κρατικής οντότητας, όπως αυτές καθορίζονται στο Διεθνές Δίκαιο. Αν η δημιουργία και αναγνώριση κρατών είναι μόνο διακηρυκτική (declaratory) ενός υπάρχοντος γεγονότος, τότε ποία είναι η νομική της σημασία; Ο διεθνολόγος του Cambridge Crawford δίδει την απάντηση, στο εξαιρετο σύγγραμμά του «Η δημιουργία Κρατών στο Διεθνές Δίκαιο». Η αναγνώριση ενός κράτους είναι μια πολιτική παρά νομική πράξη. Είναι ενδεικτική θέση του βαθμού αλληλεξαρτήσεως του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς πολιτικής όσον αφορά το θέμα της κρατικής οντότητας και πέραν αυτής. Ο διεθνολόγος της Οξφόρδης Brieryly έγραψε μάλιστα στα μέσα του εικοστού αιώνας στο βιβλίο του *The Law of Nations* ότι η κρατούσα θεωρία είναι η διακηρυκτική. Η πράξη της αναγνώρισεως είπε δεν δημιουργεί ένα Κράτος που δεν υπήρχε προηγουμένως. Ένα Κράτος δύναται να υπάρχει χωρίς να είναι αναγνωρισμένο, εφ'όσον υπάρχει ως γεγονός, εφ'όσον πληροί τους όρους του Διεθνούς Δικαίου.

Προτού εξετάσουμε εν εκτάσει τους όρους ή τις προϋποθέσεις κρατικής οντότητας, ας δούμε στη δεύτερη θεματική πως το Διεθνές Δίκαιο μεταχειρίζεται Κράτη δημιουργηθέντα δια της παράνομης χρήσεως βίας. Η καθιερωμένη αρχή είναι ότι έδαφος δεν μπορεί να αποκτηθεί με την παράνομη χρήση βίας. Ο όρος εξαρτημένα Κράτη ή Κράτη ανδρείκελα (puppet States) χρησιμοποιείται για να περιγράψει μόνο κατ'όνομα κρατικές οντότητες που βρίσκονται στην πραγματικότητα κάτω από ξένο έλεγχο, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου η εγκαθίδρυση του εξηρημένου Κράτους αποσκοπεί στο να συγκαλύψει μια παρανομία (να λειτουργήσει ως μανδύας μιας παρανομίας). Ο όρος ισχύει τουλάχιστον για δυο ευρωπαϊκά «κράτη» που ιδρύθηκαν σε εδάφη που κατείχε ο γερμανικός στρατός. Η Σλοβακία ήταν κατ'όνομα ανεξάρτητο μέρος της Τσεχοσλοβακίας υπό Γερμανική προστασία μεταξύ 1939-1945. Η Κροατία ιδρύθηκε επίσης σε κατεχόμενο Γιουγκοσλαβικό έδαφος κατά την ίδια περίοδο. Αυτές οι οντότητες προέκυψαν παρανόμως από την χρήση εξωτερικής στρατιωτικής βίας.

Από την άλλη, το Manchukuo γεννήθηκε όταν η Ιαπωνία εισέβαλε τω 1934 στην Μαντσουρία, επαρχία της Κίνας. Την επομένη χρονιά, η Ιαπωνία αναγνώρισε το Manchukuo ως ανεξάρτητο Κράτος. Η τότε Κοινωνία των Εθνών -πρόγονος του Ο.Η.Ε.- απέστειλε την Επιτροπή Lytton στην περιοχή για να διερευνήσει το συμβάν. Η Επιτροπή απεφάνθη ότι το Manchukuo δεν ήταν απότοκο γνησίου κινήματος ανεξαρτησίας. Όπως υποδηλοί το Επίσημο Δελτίο της Κοινωνίας των Εθνών υπ'αριθμόν 112 και σελίς 75, η Συνέλευσις της Κοινωνίας των Εθνών ψήφισε ότι η κυριαρχία επί της Μαντσουρίας ανήκει στην Κίνα. Εκ του γεγονότος αυτού προέκυψε το διαβόητο **δόγμα της Μη-Αναγνώρισεως Stimson**. Ο Στίμσον, Υπουργός Εξωτερικών των Η.Π.Α. έστειλε σημείωμα προς την Ιαπωνική και Κινεζική Κυβέρνηση τονίζοντας

την παρανομία της ιδρύσεως του Manchukuo, συμπληρώνοντας ότι ήταν επιβεβλημένη η μη αναγνώριση καταστάσεως, Συνθήκης ή Συμφωνίας αντίθετης προς τη Συνθήκη της Κοινωνίας των Εθνών ή το Σύμφωνο των Παρισίων.

Ενδιαφέρουσα είναι η υπόθεση της Bangladesh. Εν συντομία τα γεγονότα έχουν ως εξής. Το Πακιστάν, έως το 1971, απετελείτο από το επισήμως Ανατολικό και Δυτικό Πακιστάν, με την Ινδία να εκτείνεται μεταξύ των δύο μερών. Τον μήνα Μάρτιο του 1971, το Ανατολικό Πακιστάν αυτοανεκηρύχθη ανεξάρτητο με το όνομα Bangladesh. Μαρτυρίες υποδεικνύουν ότι η Ινδία, η οποία εδέχθη στο έδαφός της περίπου ένα εκατομμύριο πρόσφυγες από το Ανατολικό Πακιστάν, είχε συνδράμει στρατιωτικά τους αποσχισθέντες και στα σύνορα Ινδικές μονάδες στρατού συγκρούστηκαν με Πακιστανούς. Προκηρύχθηκε πόλεμος και επακολούθησαν αιματηρές συγκρούσεις. Τελικώς, το Πακιστάν παραδόθηκε, και η Bangladesh έλαβε αναγνώριση περιλαμβανομένης και αυτής του Πακιστάν. Μεγάλος αριθμός συγγραφέων υπεστήριξε ότι όντως το Ανατολικό Πακιστάν είχε δικαίωμα αυτονομίσεως και ανεξαρτησίας.

Η περίπτωση της ούτω καλουμένης Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου ωστόσο διαφέρει αυτής της Bangladesh. Ο κορυφαίος καθηγητής Διεθνούς Δικαίου του Πανεπιστημίου Καίμπριτζ Crawford, που με δίδαξε όταν σπούδαζα Νομικά στο εν λόγω πνευματικό κέντρο, επισημαίνει ότι «στις περιπτώσεις όπου ένα Κράτος επεμβαίνει παράνομα σε άλλο και υποδαυλίζει απόσχιση μέρους του μητροπολιτικού Κράτους, άλλα Κράτη ευρίσκονται κάτω από την υποχρέωση μη αναγνώρισης, όπως και στην περίπτωση παράνομης προσαρτήσεως εδαφών. Μια οντότητα που δημιουργήθηκε κατά παράβαση των κανόνων που διέπουν τη χρήση βίας σε τέτοιες περιπτώσεις δεν θεωρείται Κράτος. Δεν νοείται ότι ένα τουρκικό κράτος στην Κύπρο που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα εισβολής θα μπορούσε να αναγνωρισθεί ή να γίνει αποδεκτό.

Η παρανομία δεν μπορεί να γίνει πηγή δικαιωμάτων για τον αδικοπράγουντα. Ισχύει το λατινικό νομικό γινωμικό, η αρχή διεθνούς δικαίου, *ex injuria jus non oritur* (δεν γεννάται δίκαιο εκ της αδικίας). Ειρήσθω εν παρόδω ότι η αρχή αυτή γραμμένη λατινιστί έχει τη ρίζα της στους *Πανδέκτες* του μνημειώδους έργου *Corpus Juris Civilis* του Ιουστινιανού.

Να σημειωθεί επιπλέον ότι σημαντική μερίδα επιστημόνων του Διεθνούς Δικαίου θεωρεί ότι η απαγόρευση χρήσεως βίας όπως προνοείται στον Χάρτη του Ο.Η.Ε. συνιστά αναγκαστικό διεθνές δίκαιο (*jus cogens*). Η Χρήση βίας εκ πλευράς Τουρκίας κατά παράβαση του Χάρτου, αποτελεί παραβίαση του αναγκαστικού διεθνούς δικαίου και επιφέρει την υποχρέωση της μη αναγνώρισεως της συγκροτηθείσης από αυτή παρανόμου οντότητας. Είναι αξιοσημείωτο ότι ένα μέλος της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου δημοσίευσε στο Αμερικανικό Επιστημονικό Περιοδικό Διεθνούς Δικαίου ότι υπάρχουν κανόνες που έχουν τον χαρακτήρα του *jus cogens*. Το κριτήριο για τους κανόνες αυτούς συνίσταται εις το ότι δεν υπάρχουν για να ικανοποιούν τις ανάγκες Κρατών ξεχωριστά, αλλά για να υπηρετούν το υψηλότερο συμφέρον της συνόλου διεθνούς κοινότητας. Εξ ου και αυτοί οι κανόνες είναι απόλυτοι και αναγκαστικοί.

Ας διέλθουμε τώρα στην Τρίτη ενότητα για να δούμε τις προϋποθέσεις κρατικής οντότητας, τα κλασικά κριτήρια κρατικής οντότητας. Το 1^ο Άρθρο της Συνθήκης του Montevideo ορίζει τα βασικά κριτήρια αυτά: (α) συγκεκριμένο έδαφος, (β) μόνιμος πληθυσμός, (γ) κυβέρνηση, και (δ) ανεξαρτησία και δυνατότης αναπτύξεως διακρατικών σχέσεων. Τα κριτήρια αυτά είναι βασισμένα επάνω στην θεωρία *declaratory* και θεωρούνται ως αντικειμενικά κριτήρια κρατικής οντότητας ή υποστάσεως. Ένα Κράτος πρέπει εξάπαντως να διαθέτει έδαφος και εδαφική κυριαρχία. Ωστόσο δεν υπάρχει κανόνας που να καθορίζει την ελαχίστη εδαφική περιφέρεια. Απαντώνται Κράτη με μικρή γεωγραφική έκταση, ενδεικτικώς αυτό του Μονακό που

καλύπτει 1.5 τετραγωνικό χιλιόμετρο και του Βατικανό που καλύπτει μόλις 0.4. Επιπλέον, οι μονογραφίες αναφερόμενες στο θέμα της εδαφικής κυριαρχίας δεν διατυπώνουν ότι το έδαφος ενός Κράτους πρέπει να είναι επακριβώς καθορισμένο από αμετακίνητα σύνορα, κανόνας που επιβεβαιώθηκε από το Διεθνές Δικαστήριο στα 1969. Μολονότι, όπως είπε η διεθνολόγος του Πανεπιστημίου του Λονδίνου Higgins, όταν οι αμφιβολίες ως προς τα σύνορα είναι σοβαράς μορφής, τότε η κρατική οντότητα τίθεται υπό αμφισβήτηση. Στην περίπτωση του ψευδοκράτους δεν προϋπήρχε συγκεκριμένο έδαφος το οποίο γηγενής πληθυσμός ανέλαβε να διοικήσει. Αντιθέτως το έδαφος που καλύπτει το ψευδοκράτος είναι ακριβώς εκείνο που κατέχεται στρατιωτικά μετά την τουρκική εισβολή του '74. Το έδαφος αυτό, όπως έχει ήδη αποδειχθεί στη διάρκεια της διαλέξεως, κατελήφθη διά της παρανόμου χρήσεως βίας και συνεπώς δεν μπορεί εν προκειμένω να αποτελέσει κριτήριο κρατικής οντότητας. **Ο μόνιμος πληθυσμός**, από την άλλη, είναι αναγκαίος για μια κρατική οντότητα. Οι ακόλουθες επισημάνσεις όμως επιβάλλονται. Πρώτον, ο μόνιμος πληθυσμός του υπό κατοχήν εδάφους της Δημοκρατίας αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη γη του, αλλά ουδέποτε έπαψε να απαιτεί την επιστροφή των περιουσιών του στους νομίμους ιδιοκτήτες. Δεύτερον, πρό του 1974, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι συνυπήρχαν, εξαιρέσει της περιόδου των διακοινοτικών ταραχών '63 και '67, αρκετά αρμονικά, διασκορπισμένοι σε όλη την εδαφική περιφέρεια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Οι Τουρκοκύπριοι δεν ζούσαν σε χωριστή περιοχική ανήκουσα νομικώς αποκλειστικά σε αυτούς. Τρίτον, πλείστοι κάτοικοι του εδάφους, του κατ'επίφασιν ανήκοντος στο ψευδοκράτος, είναι παράνομοι έποικοι εκ της ενδοχώρας της Τουρκίας, ενώ η πλειονότητα των τουρκοκυπρίων έχει μεταναστεύσει κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο λόγω κακομεταχειρίσεως εκ μέρους του στρατιωτικού καθεστώτος κατοχής. **Η αποτελεσματική Κυβέρνηση** είναι το έτερον χαρακτηριστικό της κρατικής οντότητας. Το κυβερνητικό σχήμα του ψευδοκράτους είναι όχι μόνο το προϊόν παρανόμου χρήσεως ενόπλου βίας, αλλά εξαρτάται οικονομικώς και στρατιωτικώς από την Τουρκία. Δεν πρόκειται εμφανώς περί ενός σταθερού πολιτικού οργανισμού.

Μέγα προαπαιτούμενο κρατικής οντότητας αποτελεί η αυτοδιάθεση, η οποία θα αναλυθεί διεξοδικώς στο τέταρτο και μεγαλύτερο τμήμα της διαλέξεως. **Η έννοια της πολιτικής και νομικής αρχής της αυτοδιαθέσεως** σημαίνει την ελευθερία των λαών να καθορίζουν στο εσωτερικό πεδίο την ίδια τους την κυβέρνηση άνευ οιασδήποτε εξωτερικής παρεμβάσεως (εσωτερική αυτοδιάθεση) και στον εξωτερικό τομέα την τύχη τους και τη διεθνή τους θέση (εξωτερική αυτοδιάθεση). Ο Χάρτης του Ο.Η.Ε., στο άρθρο 1, παράγραφο 2, δηλοί ότι ένας από τους στόχους του Οργανισμού είναι να αναπτύξει φιλικές σχέσεις μεταξύ των εθνών βασισμένες στον σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών. Μεγάλης σημασίας είναι η Διεθνής Σύμβαση Πολιτικών Δικαιωμάτων 1966, μα κυρίως η Διακήρυξη Ανεξαρτησίας των Αποικιακών Εδαφών και Λαών, υιοθετηθείσα το 1960 από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. Οι παράγραφοι 1 και 2 διατυπώνουν ότι: *Όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως. Εξ αιτίας αυτού του δικαιώματος ελευθέρως καθορίζουν το πολιτικό τους status και ελευθέρως επιδιώκουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη.* Παρόμοιες πρόνοιες περιλαμβάνει η Διακήρυξη Αρχών των Φιλικών Σχέσεων μεταξύ Κρατών, πανομοιότυπη δε ήταν και η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου εν σχέσει προς τους λαούς που διέρχονται της αποαποικιοποιήσεως στη υπόθεση της Δυτικής Σαχάρας.

Για τους σκοπούς του παρόντος, αυτό που προέχει είναι να αναλύσουμε το αν η αρχή της αυτοδιαθέσεως μπορεί να εφαρμοσθεί στην περίπτωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας - κατ'ουσίαν μειονότητας- κάτι που θα της επέτρεπε να επιζητεί την δημιουργία χωριστού

κράτους.

Η αρχή της αυτοδιαθέσεως ήταν το κυρίαρχο στοιχείο στην περίφημη υπόθεση των Νήσων Aaland. Ο πληθυσμός των νήσων εξέφρασε την επιθυμία να αποτελεί μέρος της Σουηδίας αντί της Φινλανδίας, όταν η τελευταία ανεξαρτητοποιείτο από την Ρωσική Αυτοκρατορία. Μια Διεθνής Επιτροπή Νομικών συνεστήθη για να εξετάσει το ζήτημα. Κατά την γνώμη της Επιτροπής, η Φινλανδία δεν ήταν νεοϊδρυθέν Κράτος και ανέκαθεν εμπεριέκλειε τις νήσους Aaland. Δεν υπήρχε περιθώριο για εφαρμογή της αρχής της αυτοδιαθέσεως. **Οι Νομικοί διέτύπωσαν τα ακόλουθα βαρυσήμαντα:** το να παραχωρηθεί σε μειονότητες, γλώσσας ή θρησκείας, ή οιοδήποτε μέρος του πληθυσμού το δικαίωμα να αποσυρθούν από την κοινότητα στην οποία ανήκουν, γιατί αυτή είναι η επιθυμία των ή ευχαρίστησή τους, θα σήμαινε την καταστροφή της τάξεως και σταθερότητας εντός των Κρατών και θα εγκαινίαζε την αναρχία στη διεθνή πολιτική ζωή. Θα σήμαινε την επικράτηση μιας θεωρίας ασύμβατης προς την ίδια την ιδέα του Κράτους ως εδαφικής και πολιτικής ενότητας.

Υπό παρόμοιες περιστάσεις, η αρχή της αυτοδιαθέσεως δεν εφαρμόστηκε και εμπόδισε την δημιουργία Κράτους στη Ροδεσία. Παρά την μονομερή Ανακήρυξη Ανεξαρτησίας της Ροδεσίας εν έτει 1965, ουδέν Κράτος την ανεγνώρισε ως ανεξάρτητη. Το Συμβούλιο Ασφαλείας στο Ψήφισμα 216 κάλεσε όλα τα Κράτη να μην αναγνωρίσουν αυτή την παράνομη μειονότητα στην Νότια Ροδεσία. Επιβεβαίωσε ότι η Ανακήρυξη Ανεξαρτησίας δεν είχε καμμία νομιμότητα ή εγκυρότητα και χαρακτήρισε την διοίκηση του Smith ως παράνομη.

Ας δούμε τα ενδιαφέροντα τουρκικά επιχειρήματα αναφορικά προς το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως. Η τουρκική θέση είναι ότι το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως εξασκήθηκε τω 1960 από κοινού από τις δύο κοινότητες οι οποίες αναγνωρίστηκαν ως συνιδρυτές της δικαιοκρατίας της Κύπρου. Το πολιτικό αυτό επιχείρημα απορρέει από το γεγονός ότι η ανεξαρτησία δεν εδόθη μονομερώς εκ πλευράς Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά ήταν συνέπεια της υπογραφής ενός αριθμού Συνθηκών μεταξύ της Κύπρου, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Τουρκίας και της Ελλάδος. Οι αντιπρόσωποι των δύο κοινοτήτων υπέγραψαν τα σχετικά έγγραφα, ώστε η κυριαρχία επήλθε από τις δύο κοινότητες, ανεξαρτήτως του αριθμητικού τους μεγέθους. Συνεπώς, οι όροι κοινότητες και λαοί είναι συνώνυμες. Αυτή η θέση εξεφράσθη συγκεκριμένα από τον Zaim Necatigil, πρώην Γενικό Εισαγγελέα της λεγομένης Τουρκικής Δημοκρατίας Βορείου Κύπρου στο έργο του *Cyprus and the Turkish Position in International Law Κύπρος και η Τουρκική Θέση στο Διεθνές Δίκαιο*, έκδοση της Οξφόρδης 1993. Εν παρόδω είναι αξιοσημείωτο ότι ο **Lennox-Boyd**, ο Βρετανός Υπουργός Αποικιών, πρώτος στα 1956 δήλωσε στο Βρετανικό Κοινοβούλιο: *είναι ο στόχος της Κυβερνήσεως της Αυτής Μεγαλειότητος να διαβεβαιώσει ότι οιαδήποτε άσκηση του δικαιώματος αυτοδιαθέσεως πρέπει να εφαρμοσθεί με τέτοιο τρόπο ώστε στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, υπό τις ειδικές περιστάσεις της Κύπρου να δοθεί η ελευθερία να αποφασίσει για τον εαυτό της το μελλοντικό της καθεστώς*. Τα επιχειρήματα της τουρκοκυπριακής πλευράς είναι βασισμένα σε Γνωμοδότηση δοθείσα από τον αγγλο-εβραίο **Sir Elihu Lauterpacht**, διαπρεπέστατο Καθηγητή Διεθνούς Δικαίου του Πανεπιστημίου του Καίμπριτζ, Σύμβουλο του Στέμματος. Θέλω να τονίσω εδώ ότι ο εν λόγω ακαδημαϊκός διετέλεσε Νομικός Σύμβουλος και της Κυπριακής Κυβερνήσεως στο πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του '60, αλλά έπαυσε να είναι εξ αιτίας δικών μας λαθών, που βεβαίως δεν είναι της παρούσης. Έκτοτε συμβουλεύει ανελλιπώς την Τουρκία. Στο Πρώτο Μέρος της Γνωμοδότησεως, που φέρει τίτλο *Το Καθεστώς των Κυπριακών Κοινοτήτων στο πλαίσιο Διευθετήσεως του Κυπριακού Ζητήματος*, ο Lauterpacht λέγει - ακούστε τη φρασεολογία του - **the two parties are separate communities of equal standing in the negotiations, each**

exercising its right to determine its own future and neither being subordinate to the other, τα δύο μέρη είναι χωριστές κοινότητες ίσου καθεστώτος στις διαπραγματεύσεις, η κάθε μία ασκούσα το δικαίωμά της να καθορίσει το δικό της μέλλον και ουδεμία είναι υποτελής στην άλλη. Λέγει ακόμα ότι το Μνημόνιο που αναπτύσσει την Συμφωνημένη Τελική Διευθέτηση του Προβλήματος της Κύπρου, υπογραφέν εν Λονδίνω τη 19^η Φεβρουαρίου 1959, έλαβε υπ' όψιν την Διακήρυξη του Εκπροσώπου της ελληνοκυπριακής κοινότητας και του Εκπροσώπου της τουρκοκυπριακής κοινότητας ότι αποδέχονται τα παραρτήματα του Μνημονίου ως την συμφωνηθείσα βάση για την τελική επίλυση του προβλήματος της Κύπρου. Ο Lauterpacht επιπλέον επικαλείται τις πρόνοιες των Συμφωνιών Ζυρίχης, μεταξύ άλλων την πρώτη παράγραφο - η οποία έμελλε να γίνει το Πρώτο Άρθρο του Συντάγματος - για να καταλήξει στο ότι ουδεμία πρόνοια περιλαμβάνετο παρέχουσα ανώτερο συνταγματικό καθεστώς στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Διατείνεται περαιτέρω ότι η Βασική Δομή ή τα θεμελιώδη Άρθρα του Κυπριακού Συντάγματος διεθνοποιήθηκαν με Συνθήκες που συμφωνήθηκαν ταυτοχρόνως από την Κύπρο, την Ελλάδα, την Τουρκία και το Ηνωμένο Βασίλειο (όπως τη Συνθήκη Εγκαθιδρύσεως και την Συνθήκη Εγγυήσεως).

Ένα άλλο επιχείρημα της τουρκικής και τουρκοκυπριακής πλευράς για αυτοδιάθεση είναι ότι η ελληνοκυπριακή κοινότητα βιαίως παρεμπόδισε την τουρκοκυπριακή κοινότητα από του να έχει ρόλο στη κυπριακή Κυβέρνηση, ότι οι Έλληνες Κύπριοι προκάλεσαν τις διακοινοτικές ταραχές του 63 και είχαν στο μυαλό τους την Ένωση με την Ελλάδα.

Έτερο επιχείρημα είναι ότι, βάσει εγγράφων του Ο.Η.Ε., οι συνταγματικές διαπραγματεύσεις επί του κυπριακού πρέπει να διεξαχθούν στη βάση της ισότητας. Το Ψήφισμα της Γενικής Συνελεύσεως 3315 της 9^{ης} Νοεμβρίου 1978, το οποίον αναφέρει ο Necatigil, καλεί για επανέναρξη των συνομιλιών υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέως *μεταξύ των δύο κοινοτήτων* και την διεξαγωγή τους *επί ίσοις όροις*. Στην δε εναρκτήρια δήλωσή στις διακοινοτικές διαπραγματεύσεις τω 1989, ο Γενικός Γραμματέας Boutros Ghali, έκανε αναφορά στην αρχή της πολιτικής ισότητας των δύο κοινοτήτων. Τω 1990 δε δήλωσε ότι η λύση που θα εξευρεθεί πρέπει να είναι αποδεκτή και από τις δύο κοινότητες, των οποίων η σχέση δεν είναι σχέση πλειοψηφίας και μειονότητας.

Θα επιχειρήσω τώρα να απαντήσω στα τουρκικά επιχειρήματα. Άρχομαι από το τελευταίο. Αν με τον όρο ισότητα και πολιτική ισότητα εννοείται ότι οι τουρκοκύπριοι θα μπορούσαν να επιλέξουν την μορφή διακυβερνήσεως που θα επιθυμούσαν να απολαμβάνουν ή ότι παρά την αριθμητική τους κατωτερότητα θα πρέπει να εκπροσωπηθούν στο επίπεδο της κεντρικής κυβερνήσεως στον ίδιο βαθμό όπως και οι ελληνοκύπριοι, αυτή είναι μια πολύ φιλόδοξη επιδίωξη και οπωσδήποτε μη νόμιμη, παραβιάζουσα την δημοκρατική αρχή. Αν υπονοείται ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα των τουρκοκυπρίων πρέπει να προστατευθούν και να διασφαλισθεί η ίση προστασία ενώπιον του νόμου εντός ενός συστήματος διακυβερνήσεως, τότε θα ήμουν ένθερμος υποστηρικτής μιας τέτοιας νομικής προτάσεως.

Όσον αφορά το επιχείρημα ότι οι ελληνοκύπριοι κατ'επίφασιν προεκάλεσαν την διακοινοτική διένεξη και ότι αυτή δικαιολογεί την τότε απόσυρση των τουρκοκυπρίων από την κυβέρνηση και την μονομερή Διακήρυξη Ανεξαρτησίας του 1983, είναι αναγκαία η αναφορά στο **δόγμα της ανάγκης**. Η συνταγματική τάξη της Κυπριακής Δημοκρατίας διατηρήθηκε δια της επικλήσεως του δόγματος της ανάγκης. Το δόγμα εισήχθη δια της υποθέσεως **Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας εναντίον Μουσταφά Ιμπραχίμ**. Η υπόθεση εκτυλίχθηκε γύρω από την συνταγματικότητα του Νόμου 33 του 1964 βάσει του οποίου το Συνταγματικό Δικαστήριο συνενωνόταν με το Ανώτατο. Προεβλήθη το επιχείρημα ότι ο Νόμος αυτός δεν θεσπίσθηκε τη

βάσει του Συντάγματος του 1960 με τη συμμετοχή τουρκοκυπρίων. Ο Γενικός Εισαγγελεύς επιχειρηματολόγησε ότι η ψήφιση του Νόμου ήταν θεμελιωμένη επί του δόγματος της ανάγκης. Το δόγμα της ανάγκης ήταν το μέσον δια του οποίου εν μέσω εξαιρετικών περιστάσεων και ανάγκης διετηρήθη η πολιτική συνέχεια της Δημοκρατίας και η εγκυρότητα του Συντάγματος μετά τις διακοινοτικές ταραχές. Από τότε σειρά νόμων θεσπίστηκαν βασισμένοι στο δόγμα. Χάριν ιστορικής ακριβείας και τεκμηριώσεως, το δόγμα της ανάγκης έχει τη ρίζα του στο κλασικό Ρωμαϊκό Δίκαιο και διατυπώθηκε στην Κικερώνεια αρχή *salus populi suprema lex*. Το δόγμα δεν είναι άγνωστο στο σύστημα του αγγλικού κοινοδικαίου, εξ ου και η εύστοχη αναφορά στο βιβλίο του συνταγματολόγου Stanley de Smith *Συνταγματικό και Διοικητικό Δίκαιο*. Να λεχθεί ακόμη εν παρενθέσει χάριν της ιστορικής αλήθειας ότι οι διακοινοτικές συγκρούσεις οργανώθηκαν κατά κανόνα από ξένες και δη βρετανικές μυστικές υπηρεσίες.

Αναφορικός προς το πρώτο και ίσως σημαντικότερο επιχείρημα ότι οι τουρκοκύπριοι αποτελούν λαό, άρα δύνανται να ασκήσουν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως, λέγω ευθαρσώς ότι αυτό το επιχείρημα που φέρει την σφραγίδα του καθηγητού Lauterpacht είναι με όλο το σεβασμό μάλλον νομικίστικο. Το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως, στο βαθμό που αυτό εφαρμόστηκε, ασκήθηκε από τον λαό της Κύπρου καθ'ολοκληρίαν, που είναι ένας και αδιαίρετος. Ακόμη και ο τότε Πρωθυπουργός της Βρετανίας στη δήλωσή του κατά την τελική φάση της Διασκέψεως του Λονδίνου, που δημοσιεύεται στο έγγραφο Cmnd 680 του Foreign Office είπε: «Αυτή η διευθέτηση είναι μια διευθέτηση που αναγνωρίζει το δικαίωμα του λαού της Κύπρου σε ένα ανεξάρτητο καθεστώς στον κόσμο. Είναι μια διευθέτηση που αναγνωρίζει τον ελληνικό χαρακτήρα της πλειοψηφίας του κυπριακού λαού. Αλλά, ταυτοχρόνως, μια διευθέτηση που προστατεύει τον εθνικό χαρακτήρα της τουρκοκυπριακής κοινότητας». Δεν φαίνεται λοιπόν η επίσημη βρετανική κυβέρνηση να δέχθηκε ότι και οι δύο κοινότητες άσκησαν το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως. Να τονισθεί εδώ ότι βάσει του Άρθρου II της Συνθήκης Εγγυήσεως, που αποτελεί τμήμα της Συνταγματικής δομής της Δημοκρατίας, συνταχθέν από Βρετανούς ειδήμονες, «η Τουρκία, η Ελλάς, και το Ηνωμένο Βασίλειο ανέλαβαν να εμποδίσουν πράξη που να στοχεύει στο να προωθήσει αμέσως ή εμμέσως την Ένωση της Κύπρου με οιοδήποτε άλλο Κράτος ή την διχοτόμηση της νήσου».

Ας εξετάσουμε σε ακόμη περισσότερο βάθος τις έννοιες λαός και μειονότητα εν σχέσει προς την αυτοδιάθεση. Έχει ήδη ειπωθεί ότι η τουρκοκύπριοι αποτελούν μειονότητα και όχι λαό. Οι λαοί και οι μειονότητες έχουν προσδιορισθεί, ήδη από την εποχή του Μονίμου Δικαστηρίου Διεθνούς Δικαιοσύνης στην υπόθεση των Ελληνο-Βουλγαρικών Κοινοτήτων, ως δύο χωριστές έννοιες, διότι μόνο οι λαοί δικαιούνται αυτοδιαθέσεως. Το Πρώτο Άρθρο της Διεθνούς Συμβάσεως Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων δίδει στους λαούς το δικαίωμα της αυτοδιαθέσεως και το Άρθρο 27 αρνείται το δικαίωμα αυτό στις μειονότητες, μεριμνά ωστόσο για την προστασία των θρησκευτικών και άλλων δικαιωμάτων τους. Παραταύτα, πολλές εθνικές μειονοτικές ομάδες επιζητούν να καλούνται λαοί. Κάποιοι συγγραφείς, μεταξύ των οποίων και ο Felix Ermacora, εισηγήθηκαν ότι η μειονότητα αποτελεί λαό και έχει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. (βλέπε το *Προστασία Μειονοτήτων Ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών*, σελίς 327) Παρόμοια γνώμη εξέφρασε η Επιτροπή Badinter τω 1992. Το διακύβευμα ήταν κατά πόσον οι Σερβικές μειονότητες της Κροατίας και Βοσνίας - Ερζεγοβίνης είχαν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως. Η Επιτροπή απεφάσισε ότι οι Σερβικές μειονότητες ήσαν λαοί και είχαν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως, ωστόσο το δικαίωμα αυτό δεν περιλάμβανε την δυνατότητα μεταβολής των υπαρχόντων συνόρων.

Πως καθορίζεται, όμως, ο λαός; Η έννοια λαός είναι το αντικείμενο εντυπωσιακών

ακαδημαϊκών συγγραμμάτων και θέσεων με βαρύνουσα σημασία. Ο Dinstein στο έργο του *Συλλογικά Ανθρώπινα Δικαιώματα Λαών και Μειονοτήτων* προσδιορίζει τον λαόν τη βάσει εθνικών κριτηρίων. Λέγει, η έννοια του λαού έχει ένα αντικειμενικό στοιχείο. Το αντικειμενικό στοιχείο είναι ότι πρέπει να υπάρχει μια εθνική ομάδα διασυνδεδεμένη δια κοινής ιστορίας...Αλλά δεν είναι επαρκές να υφίσταται ένας εθνικός δεσμός γενεαλογικός και ιστορικός. Είναι επάναγκες να υπάρχει επί του παρόντος κοινό ήθος ή νοητική κατάσταση. Ένας λαός δικαιούται και απαιτείται να ταυτοποιεί τον εαυτό του κατ'αυτόν τον τρόπον. Ο διεθνολόγος της Οξφόρδης Ian Brownlie ορίζει τον λαόν επίσης βάσει εθνικών κριτηρίων φυλής, γλώσσας, θρησκείας και ψυχολογίας του συνόλου. Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών στον ορισμό της αναφέρει τα εξής - αν δούμε τις ανθρώπινες κοινωνίες που αναγνωρίζονται ως λαοί, τα μέλη τους έχουν κοινά συνεκτικά χαρακτηριστικά, ιστορικά εθνικά, γλωσσικά, θρησκευτικά, γεωγραφικά. Υποβάλλεται ότι θα ήταν δύσκολο οι τουρκοκύπριοι να ικανοποιήσουν το κριτήριο της γεωγραφικής εγγύτητας εν συγκρίσει προς τους ελληνοκυπρίους.

Ας υποθέσουμε, όμως, για μια στιγμή ότι οι τουρκοκύπριοι αποτελούν λαό. Η εθνική τους καταγωγή από τη μια - σημειωτέον το 1^ο Άρθρο του Συντάγματος ρητώς δηλοί ότι το Κράτος της Κύπρου αποτελείται από Έλληνες και Τούρκους, και η γλώσσα και θρησκεία τους από την άλλη συνηγορούν προς αυτή την κατεύθυνση. Όντως αποτελούν λαόν; Η Διεθνής Επιτροπή Νομικών δίδει την απάντηση. Επισημαίνει ότι για να αποτελεί λαό ένα σύνολο πρέπει να διαθέτει ένα απαραίτητο γνώρισμα, το οποίο είναι **ιδεολογικό και ιστορικό**. Ένας λαός υπάρχει μόνο όταν συνειδητοποιήσει την δική του ταυτότητα. Οι τουρκοκύπριοι δεν ανέπτυξαν συνείδηση ταυτότητας. Ούτε υπάρχει κυπριακή εθνική ταυτότητα, όπως κάποιοι **Νεοκύπριοι** τεχνηέντως διατείνονται, την δράση των οποίων κρίνω ζημιόγONO. Παραλλήλως είναι θέμα διεθνούς Ιστορίας. Η ιστορία μιλάει από μόνη της και τα ιστορικά γεγονότα είναι αναντίλεκτα και ατράνταχτα. Ακόμη και ύπατοι πολιτειακοί αξιωματούχοι δήλωσαν σε συνεντεύξεις τους στον κρατικό τηλεοπτικό σταθμό ότι οι Τούρκοι βρίσκονται στην Κύπρο από το 1571, για 400 και πλέον έτη. Ε λοιπόν, οι Έλληνες της Κύπρου ευρίσκονται στην ιερή αυτή γη εδώ και 3.500 και πλέον έτη. Να υπενθυμίσω δε το εξής εξαιρετικής σημασίας στοιχείο. Βάσει του **Άρθρου 23 της Συνθήκης της Λωζάνης**, μ'όλα τα δεινά που αυτή συσσώρευσε στον **αυτάδελφο Μικρασιατικό Ελληνισμό**, η Τουρκία απεμπόλησε πλήρως τα κυριαρχικά της δικαιώματα επί της Κύπρου. Το Διεθνές Δίκαιο κατηγορηματικώς αναγνωρίζει το επιχείρημα της ιστορικής συνεχείας και συνειδήσεως. Η νομικοποίηση του ιστορικού επιχειρήματος αποτελεί την πιο ισχυρή δικαιοϊκή μας βάση- το ακλόνητο δικαιοϊκό μας θεμέλιο.

Ας εισέλθουμε εν τάχει στο τελευταίο μέρος που αφορά πιο εξειδικευμένα την πρακτική μονομερούς αποσχίσεως. Απόσχιση είναι η διαδικασία δια της οποίας μια ομάδα ή εδαφική περιφέρεια επιδιώκει να διαχωρισθεί από το Κράτος στο οποίο ανήκει, και να δημιουργήσει ένα νέο Κράτος επί του ιδίου εδάφους ή να προσαρτηθεί σε άλλο κράτος. Εν όψει περιστασιακών απειλών εκ πλευράς τουρκικής Κυβερνήσεως ότι τα κατεχόμενα εδάφη θα προσαρτηθούν στην Τουρκία, η διεθνής πολιτική πρακτική αποκτά ιδιαίτερη επικαιρότητα. Τα κράτη της Βαλτικής παρανόμως προσηρτήθησαν στην Σοβιετική Ένωση τω 1940. Η Λιθουανία διακήρυξε την ανεξαρτησία της τω 1990, δια δημοψηφίσματος, η Εσθονία τω 1991 και η Λάτβια την ίδια χρονιά. Το κρατικό Συμβούλιο της τότε Σοβιετικής Ενώσεως αναγνώρισε την ανεξαρτησία των Βαλτικών Κρατών και το Συμβούλιο Ασφαλείας πρότεινε την ένταξή τους στον Ο.Η.Ε. Ο διαχωρισμός της Δημοκρατίας της Τσεχίας και της Σλοβακίας ήτν επίσης μια εμφανώς συναινετική διαδικασία. Η διάλυση επετεύχθη δια κοινοβουλευτικού θεσπίσματος. Η πρόσφατη αναγνώριση από ορισμένα κράτη του Κόσοβο, που αποτελούσε αυτόνομη περιοχή της Σερβίας,

συνιστά κακό προηγούμενο στο Διεθνές Δίκαιο και αντίκειται των κανόνων δημιουργίας κρατικής οντότητας. Η Τσετσενία διακήρυξε την ανεξαρτησία της από την Σοβιετική Ένωση το 1991, αλλά ουδεμία διεθνής αναγνώριση εδόθη στην Τσετσενία, παρά την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Τσετσενών και του ανθρωπιστικού δικαίου. Από την διεθνή πολιτική πρακτική τα τεκμαίρονται τα εξής: πρώτον, στη διεθνή πρακτική δεν υπάρχει αναγνώριση δικαιώματος μονομερούς αποσχίσεως. Δεύτερον, τα Ηνωμένα Έθνη δεν άνοιξαν ποτέ τους κόλπους τους σε μια αποσχιστική οντότητα αντίθετη στην επιθυμία της κυβερνήσεως του Κράτους από το οποίο αποπειράθηκε να αποσχισθεί. Τρίτον, στο Διεθνές Δίκαιο, η αυτοδιάθεση των λαών εντός ενός ανεξαρτήτου Κράτους επιτυγχάνεται δια της συμμετοχής στο κυβερνητικό σύστημα του Κράτους. Ένα Κράτος δημοκρατικώς κυβερνώμενο και σεβόμενο τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των πολιτών του είναι συμμορφωμένο προς την αρχή της αυτοδιαθέσεως και δικαιούται προστασίας της εδαφικής του ακεραιότητας. Τούτο επιβεβαιώθηκε και στην υπόθεση *Quebec*, όπου το Συνταγματικό Δικαστήριο του Καναδά απεφάσισε ότι το Διεθνές Δίκαιο δεν δίδει στο Κοινοβούλιο ή την Εκτελεστική εξουσία του Quebec το δικαίωμα μονομερούς αποσχίσεως από τον Καναδά. Στα καθ' ημάς, τόσο ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών δια των Ψηφισμάτων του 540 και 541, όσο και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το Συμβούλιο της Ευρώπης κάλεσαν όλα τα Κράτη να μην αναγνωρίσουν οιοδήποτε Κράτος εκτός από την Δημοκρατία της Κύπρου.

Συμπερασματικά εκ της ως άνω νομικοπολιτικής αναλύσεως μπορούν να απομονωθούν τα ακόλουθα, και όχι μόνον:

1. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι το ψευδοκράτος δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα παρανόμου στρατιωτικής εισβολής, τεκμαίρεται ότι είναι μια νομικώς άκυρη οντότητα.
2. Βάσει των κλασικών κριτηρίων κρατικής οντότητας στο διεθνές δίκαιο (που ανταποκρίνονται στη θεωρία αναγνώρισεως *declaratory*) η ούτω καλουμένη «Τουρκική Δημοκρατία Βορείου Κύπρου» δεν μπορεί να εκληφθεί ως ανεξάρτητο Κράτος. Ακόμη και αν άλλα Κράτη σπεύσουν στο μέλλον να την αναγνωρίσουν, τέτοια πράξη πρέπει να θεωρηθεί παράνομη. Εκτιμώντας την κυρίαρχη θέση της θεωρίας *declaratory* μεταξύ των διεθνολόγων και δη του δυτικού κόσμου, τέτοια απόπειρα δέον όπως είναι ανεπιτυχής. Ωστόσο, η Κυπριακή Δημοκρατία δεν πρέπει ποτέ να αποδεχθεί σιωπηρώς (*acquiescence* είναι ο όρος στο διεθνές δίκαιο) τα τετελεσμένα της παράνομης τουρκικής εισβολής. Οι δυναμικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας έχουν νομική αξία.
3. Οι Διεθνείς Οργανισμοί και η διεθνής κοινότητα ευρύτερα έχουν καταδικάσει με αυστηρότητα την μονομερή διακήρυξη ανεξαρτησίας και αναγνωρίζουν μόνο την νόμιμη Δημοκρατία της Κύπρου.
4. Έμμεση αναγνώριση (*implied recognition*) δεν συνιστά αναγνώριση. Δεν σημαίνουν αναγνώριση οι επισκέψεις ξένων υπουργών ή διπλωματών στην κατεχομένη περιοχή ή αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων όπως στην υπόθεση *Hesperides Hotels v. Aegean Turkish Holidays*. Εδώ ο Λόρδος Denning σε μία λίαν επιεικώς απαράδεκτη απόφαση του αγγλικού Εφετείου αναγνώρισε την ισχύ αποφάσεων παρανόμου δικαστηρίου των κατεχομένων.
5. Έχει αποδειχθεί ότι οι τουρκοκύπριοι δεν δικαιούνται να ασκήσουν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως.
6. Δεν υπάρχει δικαίωμα μονομερούς αποσχίσεως και προσαρτήσεως σε άλλο Κράτος στο διεθνές δίκαιο και την διεθνή πολιτική πρακτική. Μόνο η κυβέρνηση ενός Κράτους δύναται να αποδώσει αναγνώριση οντότητας σε λαό ή λαούς εντός της εδαφικής

επικρατείας του Κράτους. Εμφαντικώς λέγω ότι αναγνώριση του ψευδοκράτους θα αποτελούσε κακό προηγούμενο στο Διεθνές Δίκαιο. Τέτοια εξέλιξη θα διάνοιγε το δρόμο της αποσχίσεως για άλλες ομάδες ή λαούς που υποστηρίζουν ότι έχουν το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως. Αυτό δεν θα ήταν προς το *συμφέρον* Κρατών διατρεχόντων τέτοιο κίνδυνο, όπως η Ισπανία (με τους Βάσκους), το Ηνωμένο Βασίλειο (με τους Σκωτσέζους) η Γαλλία (με τους Bretons) και η Ιταλία (με την Παδανία). Αναγνώριση του δικαιώματος μονομερούς αποσχίσεως θα σηματοδοτούσε κατακερματισμό της παγκοσμίου εννόμου τάξεως.

7. Αναγνώριση του υπό συζήτηση παρανόμου μορφώματος, αντιθέτως προς το Διεθνές Δίκαιον, θα δημιουργούσε πολιτικό πρόβλημα τεραστίων διαστάσεων. Θα τοποθετούσε το κυπριακό πρόβλημα εντελώς στη σφαίρα των διεθνών σχέσεων και πολιτικών δυνάμεων με εκρηκτικές επιπτώσεις.
8. Διχοτόμηση και αναγνώριση ενός ισλαμικού κράτους στο βόρειο τμήμα της Κύπρου δεν θα ευνοούσε τα συμφέροντα του γειτονικού Ισραήλ.
9. Η ίδια η Βρετανία πρώτη δεν θα αποδεχόταν λύση διχοτομήσεως, διότι τούτο θα έθετε στο προσκήνιο ζήτημα επαναδιαπραγματεύσεως του καθεστώτος των Βρετανικών Βάσεων, αλλά θα σήμαινε και ματαίωση των μακροπροθέσμων στόχων ολοκληρωτικού ελέγχου της νήσου από τους Βρετανούς. Δεν είναι τυχαίο ότι η Συνθήκη της Κύπρου που απετέλεσε τη βάση του Συντάγματος του 1960 και της επισυναπτομένης Συνθήκης Εγγυήσεως, η οποία απέτρεπε ρητώς τη διχοτόμηση της Κύπρου, συντάχθηκε από Βρετανούς διεθνολόγους.

Αγαπητοί φίλοι, το κυπριακό διέρχεται κρίσιμων ωρών. Τα τελευταία χρόνια διάφοροι πολιτικοί εκφράζουν διαρκώς την γνώμη ότι στο ενδεχόμενο μη λύσεως ομοσπονδιακού τύπου, επικρέμαται ο ορατός κίνδυνος διχοτομήσεως. Είναι σκοπός μου δια της παρούσης διαλέξεως να διατυπώσω ευθαρσώς ότι η διχοτόμηση αποκλείεται. Διχοτόμηση θα υπάρξει μόνον εάν και όταν ο κυρίαρχος κυπριακός λαός και δη ο κυπριακός ελληνισμός και η επίσημη Κυβέρνηση του αποδεχθούν τη διχοτόμηση. Ευχαριστώ.

Με το πέρας της διαλέξεως διεξήχθη μία μακρά και άκρως ενδιαφέρουσα συζήτηση μεταξύ των παρευρισκομένων συνέδρων. Κρίνω σκόπιμο να περιλάβω στο κείμενο κάποιες πολιτικές σκέψεις που διετύπωσα προς απάντηση σημαντικών ερωτημάτων.

10. Κατόπιν παρεμβάσεως και σχετικού ερωτήματος Πρέσβεως ε.τ. εξέφρασα τα ακόλουθα: Αναφορικώς προς την Ομοσπονδία εξέδωσα μονογραφία στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ. Θα ήταν επιπόλαιο εκ μέρους μου να αναπτύξω το ζήτημα αυτό στα παρόντα χρονικά πλαίσια. Δεν αποφεύγω, ωστόσο, να το συζητήσω. Τουναντίον βρίσκεται στο επίκεντρο του πολιτικού, ακαδημαϊκού και ερευνητικού ενδιαφέροντός μου. Έχω καταθέσει γραπτώς και εμπεριστατωμένως τις θέσεις μου επ'αυτού, και μάλιστα στο πλαίσιο εκτενούς κεφαλαίου της διδακτορικής μου διατριβής. Αρκούμαι στο να αναφέρω εν πρώτοις ότι από την μελέτη ομοσπονδιακών συνταγμάτων παγκοσμίως, συνάγεται ότι ομοσπονδίες προέκυψαν από την συνένωση προϋπαρχόντων κρατών ή προϋπαρχουσών εδαφικών περιφερειών εξ αιτίας κοινών πολιτικών και άλλων συμφερόντων. Στην περίπτωση της Κύπρου οι προϋποθέσεις αυτές δεν υφίστανται. Επιχειρείται ένας τεχνητός εδαφικός και πληθυσμιακός διαχωρισμός χωρίς ιστορικό προηγούμενο

(στοιχείο που επεσήμανε και ο διαμεσολαβητής του Ο.Η.Ε. Galo Plaza στην γνωστή Έκθεσή του). Δεύτερον, ο όρος «διζωνική» προσετέθη αργότερα σε έκθεση του Γ.Γ. του Ο.Η.Ε. Boutros Ghali και συμπεριελήφθη στις περίφημες Ιδέες που επηκολούθησαν. Ο όρος αυτός ερμηνεύθηκε από την τουρκική πλευρά ως να σημαίνει χωριστές εγγυημένες πλειοψηφίες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων αντιστοίχως στις Πολιτείες ή Κρατίδια ενός μέλλοντος ομοσπονδιακού Κράτους. Έστω και αν εμείς οι Έλληνες δεν αποδίδουμε την ερμηνεία αυτή, το μειονέκτημα έγκειται στο ότι έχουμε δώσει στην άλλη πλευρά το δικαίωμα, διά των δηλώσεων πολιτικών, να δίδουν την τέτοια ερμηνεία. Είναι εκπληκτική η λεκτική εμμονή πολιτικών στον όρο διζωνική. Σημειωτέον ότι ο Μακάριος δεν απεδέχθη ούτε υπέγραψε τω 1977 πλαίσιο λύσεως που να προβλέπει ή να εμπεριέχει τον όρο διζωνική. Ο όρος ήταν δι-περιφερειακή ομοσπονδία, έστω και αν κάποιοι σήμερα για μικροπολιτικούς ή μικροκομματικούς λόγους ή ακόμη και για επίτευξη ευρύτερων αλλοτρίων στόχων αποπειρώνται να ταυτίσουν τους δύο όρους. Βεβαίως ο Μακάριος κατ'εμέ λανθασμένα υπέγραψε Συμφωνία που προέβλεπε Ομοσπονδία. Προφανώς έπραξε τούτο παρασυρόμενος από τον Clifford, απεσταλμένο του τότε αμερικανού Προέδρου, και νομιζόμενος ότι θα επέλθει η άμεση αποχώρηση των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων. Κρίνω ότι λανθασμένα εκφράζεται η γνώμη ότι η Υπογραφή των Συμφωνιών Κορυφής ήταν μια λύση ανάγκης για να αποφευχθεί η διχοτόμηση. Ποία τοιαύτη ανάγκη προέκυπτε όταν είχαν παρέλθει ήδη τρία χρόνια από την παράνομη τουρκική εισβολή;

11. Η λύση που τροχιοδρομείται δεν εμπεριέχει ούτε τα βασικά εκείνα στοιχεία που θα διασφάλιζαν την τύχη του κυπριακού ελληνισμού. Μια «λύση» η οποία εμπεριέχει ρήτρες για διζωνικότητα, εκ περιτροπής προεδρία, παραμονή χιλιάδων εποίκων, ενδεχομένη παραμονή στρατευμάτων, παραβιάζει ανθρώπινα δικαιώματα.
12. Σε ερώτημα ερευνητού μεσανατολικών σπουδών απήντησα: Στην Κύπρο παίζεται ένα παιχνίδι υψηλής πολιτικής. Οι ξένοι μέσω τρίτων (Τουρκίας) επιδιώκουν να ελέγξουν την μισή Κύπρο και την υπόλοιπη διά των αγγλικών Βάσεων. Η διαρκής απειλή του κινδύνου διχοτομήσεως στοχεύει στο να μας οδηγήσει στην αποδοχή μιας επώδυνης λύσεως - ολοκληρωτικού ελέγχου της Κύπρου από ξένους. Στην καλύτερη γι'αυτούς περίπτωση να εγκαταλειφθεί η Κύπρος από τους Έλληνες και να εποικισθεί από άλλους, κάτι που ήδη έχει αρχίσει. Ως προς τούτο παραπέμπω στην αυτούσια σχετική δήλωση του Κίσιινγκερ στο έγκριτο ειδησεογραφικό περιοδικό Newsweek εν έτει 1975. Το κυπριακό πρόβλημα είναι ένα διεθνές πρόβλημα και πολιτικής ισχύος και συγκρούσεως πολιτισμών. Παρότι πλείστες συγκρούσεις φαίνεται ότι είναι ενδοπολιτισμικές παρά διαπολιτισμικές νομίζω ότι δεν εξέλιπε ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας των διενέξεων. Η Κύπρος για την Ελλάδα αποτελεί μία μεγάλη πρόκληση. Θέλει πραγματικά η Ελλάς να ασκεί επιρροή στην Κύπρο και να θεωρεί την νήσο ένα αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού γεωπολιτικού χώρου (όπως άλλωστε είναι στην πραγματικότητα) ή θα αφεθεί η Κύπρος βορά στις διαθέσεις άλλων; Όποια κι'αν είναι η απάντηση στο ερώτημα αυτό, εν όψει της κρίσεως στις σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ, η Κυπριακή Δημοκρατία θα μπορούσε ίσως να αξιοποιήσει την εξέλιξη αυτή για να εξυπηρετήσει πρωτίστως τα δικά της ελληνικά συμφέροντα.

13. Ύστερα από παρέμβαση Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών, και κατάθεση της αξιοσημείωτης εισηγήσεως να σκεφθούμε σοβαρά το ενδεχόμενο διπλής Ενώσεως ως λύσεως του κυπριακού, προέβην στο εξής σχόλιο: παρότι απουσίασα από την Κύπρο για ένδεκα-δώδεκα συναπτά έτη για σπουδές και ακαδημαϊκή σταδιοδρομία, δεν έχω χάσει επαφή με την κυπριακή πραγματικότητα και το πολιτικό γίνεσθαι, το οποίο τολμώ να πω γνωρίζω πάρα πολύ καλά. Η πλειοψηφία των Ε/Κ και δή της νέας γενεάς, αλλά και σημαντικό μέρος της παλαιάς, δεν επιθυμούν λύση ομοσπονδίας. Προσωπικώς, εκ θέσεως αρχής δεν θα προσυπέγραφα ποτέ την διχοτόμηση. Αλλά αν υποθετικώς τα τινά επιλογής ήσαν μόνο δύο, ομοσπονδία ή διχοτόμηση, θα έλεγα ότι η ομοσπονδία είναι χειρότερη και από την διχοτόμηση (που θα οδηγούσε ίσως στην διπλή Ένωση τελικά), διότι ομοσπονδία θα εσήμαινε εξ ολοκλήρου έλεγχο της Κύπρου από την Τουρκία. Επαναλαμβάνω, εντούτοις, ότι δεν θα συνηγορούσα ποτέ στην παράδοση Γης και Ύδατος.

Είναι καιρός να ερωτήσουμε εαυτούς: μήπως πρέπει να πολιτευθούμε αλλιώς; Ή μήπως μια ιδέα σαν κι'αυτή είναι το προμήνυμα μιας άνοιξης που δεν έχει φθάσει ακόμα; Απαιτείται οπωσδήποτε πλήρης σύμπνοια των πολιτικών κέντρων Αθηνών -Λευκωσίας. Η σύμπλευσις Κύπρου-Ελλάδος είναι εκ των ων ουκ άνευ. Ούτε η Κύπρος έχει το δικαίωμα διά των επιλογών της να θέσει εν κινδύνω την ηπειρωτική Ελλάδα ούτε θεωρώ ότι είναι προς το γεωπολιτικό συμφέρον της Ελληνικής Δημοκρατίας να εγκαταλείψει τους ιστορικούς δεσμούς της με την αρχαιότατη ελληνική νήσο Κύπρο.

Τέλος, ξέρω ότι η κοινωνία δεν είναι έτοιμη για θυσίες. Προτείνω εντούτοις πολιτική ηγεσία και λαός να σκεφθούν ξανά **πάρα πολύ σοβαρά** το συνταγματικό-πολιτειακό πλαίσιο λύσεως του κυπριακού. Το εκτενές ζήτημα αυτό, βεβαίως, εκφεύγει των ορίων της σημερινής διαλέξεως. Τούτος ο λαός είναι διατεθειμένος να αγωνισθεί με τον δέοντα πολιτικό τρόπο. Να αποδείξει δια της πολιτιστικής διπλωματίας έναντι της Αναγεννησιακής Ευρώπης ότι εντός της φλεβός ημών ορμητικώς ρέει ο Πλάτων. Να διαμορφώσει στρατηγικές συμμαχίες ακόμα και με εκείνους που κατά καιρούς υπήρξαν εχθρικοί απέναντί του. Και εάν αποτύχουμε σ'αυτό μας τον Τιτάνιο αγώνα - ας μη θεωρηθεί αυτό κενή ρητορεία - δεν θα υποταχθούμε. Θα συνεχίσουμε να μαχόμεθα, έως ότου η Θεία Δίκη, μεγαλειώδης, δυναμική και ανηλεής, συντρίψει τον αδικοπράγοντα και τείνη χείρα σωτηρίας προς την Ανθρωπότητα.

Το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ) ιδρύθηκε το 1988 και λειτουργεί ως ένα ανεξάρτητο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ερευνητικό και επιμορφωτικό ίδρυμα. Μέσω του πολυετούς έργου του έχει αναδειχθεί σε σημαντικό φορέα πληροφόρησης, μελέτης και σχεδιασμού θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, και θεωρείται ένα από τα πιο έγκριτα σε διεθνές επίπεδο κέντρα μελετών της Ελλάδας στον τομέα των Ευρωπαϊκών υποθέσεων και των διεθνών σχέσεων.

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν εκφράζει, ούτε εκπροσωπεί συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις. Επιχειρεί μόνο να λειτουργήσει ως θήμα ελεύθερου διαλόγου και ως κέντρο παραγωγής και ανταλλαγής ιδεών.

The HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN AND FOREIGN POLICY (ELIAMEP) was founded in 1988 and operates as an independent, non-profit, policy-oriented research and training institute. It functions as a forum of debate on international issues, as an information centre, as well as a point of contact for experts and policymakers. Over the years, ELIAMEP has developed into an influential think-tank on foreign policy and international relations issues.

ELIAMEP neither expresses, nor represents, any specific political party view. It is only devoted to the right of free and well-documented discourse.